

ЗОРИЦА МРШЕВИЋ, КА ДЕМОКРАТСКОМ
ДРУШТВУ – РОДНА РАВНОПРАВНОСТ,
ИНСТИТУТ ДРУШТВЕНИХ НАУКА,
БЕОГРАД 2011

Данијела Барјактаровић

Родне улоге чуварки породичних веза, домаћица, оних које имају обавезу и дужност непрекидне бриге за потомство, заробљеница приватне сфере и приватних односа само су део костимографског спектра у ком се конструише положај и позиција већине женске популације у савременим друштвима. Приказани дијапазон улога жена креиран је у односу на улоге мушкараца и схвата се као идентитет заснован на роду. Међутим, овакав родни идентитет жена не базира се на карактеристикама женског рода. Супротно томе, у питању је секундарна конструкција заснована на разлици у односу на примарну конструкцију улоге коју у патријархалним друштвима има мушкарац. Тако постављена патријархална друштва у свом делу *Ка демократском друштву – родна равноправност* Зорица Мршевић „води“ у реконструкцију.

505

Заснивајући проблем родне равноправности на питању дискриминације жена и етаблирајући их као основна питања теорија/студија рода, ауторка студије рода одређује као критичку, научну, правну дисциплину усмерену на једнакост правне заштите и третмана жена, елиминацију дискриминације у образовању, запослењу, напредовању и плаћању, заштиту репродуктивних права и слобода, заштиту од насиља, силовања, инцеста, сексуалног уцењивања и брачних злоупотреба, проституције и порнографије, патријархалног права и неадекватне примене закона. Актуелност приказаних области заштите у оквирима студија рода, према ауторки, није стандардизована и зависи од проблема који постоје у одређеном

друштву, чиме се ова дисциплина одређује као практичка и зависна од друштвених потреба. Дисциплинарна претпоставка да мањкавост правног система женама онемогућава минимум задовољења гарантованих права, ауторку наводи да право одреди као место борбе за реконструкцију положаја жена. Она право налази као посебно прикладно подручје, с обзиром на чињеницу да оно може да санкционише традиционалну дискриминацију, и зависност, правну (не) способност, невидљивост, депривилегованост, подређеност и потлаченост феминине популације отргне из дистопичне конзервативности и постави функционалнје у садашњост.

Само дело *Ка демократском друштву – родна равноправност* има 225 страна, са додатком садржаја на енглеском језику и литературом. Подељено је на два основна дела, одређена као Општи и Посебни део, где се у Општем делу постављају питања студија рода, насиља над женама, женских људских права, политичких права жена и механизма за родну равноправност, док се у Посебном делу пажња посвећује проблемима са којима се сусрећу специфичне категорије жена. Додатно, у Посебном делу пажњу ауторке окупљају и улоге жена у специфичним околностима и ситуацијама. Нота која прожима цело дело изражава се у захтеву за негацијом родних стереотипа заснованих на вештачкој, патријархалној конструкцији родних идентитета и њиховој трансформацији кроз реформу правног система који у традиционалним друштвеним инсталацијама служи као генератор дискриминације жена.

У том контексту, у првом поглављу Општег дела које се односи на студије рода, ауторка реформу правног система види у неколико основних праваца, и то као реформу правног третирања: i) полно заснованог насиља, ii) дискриминације жена, iii) положаја жена у правном образовању и правној професији, iv) одсуства жена из јавног, политичког и информативног живота, v) женског сиромаштва, vi) репродуктивних и здравствених права, vii) права маргинализованих жена, viii) лезбејских права и ix) положаја жена у кризним периодима. Захтев за приказаном реформом није захтев за сингуларним законским третирањем као својеврсним нормативним одговором државе на положај жена, већ је то захтев за функционалнијим искоришћавањем државних капацитета путем средстава јавне политике, колективне као и државне одговорности и недискриминаторне имплементације законских решења. Реформа се, према ауторки, показује потребном и у стварању новије генерације правника који ће развити правнички дискурс прихватљив женској логици и другачији од наслеђеног, те препознати женске повреде као такве и третирати их на начин да неће мушкарац, већ жена бити параметар третирања. Прво поглавље ауторка књиге завршава објашњавањем разлике пола и рода, са циљем увода у приказ различитих врста дискриминације и императивом за њеном деинституционализацијом и реструктуризацијом.

Остатак Општег дела књиге посвећен је практичким и политичким проблемима дискриминације жена узрокованих континуираном доминацијом

маскулиног дела популације као начина функционисања патријархалног друштва. Полазећи од негације основне поставке маскулиних друштава у којима се насиље над женама оправдава као ствар приватног карактера, у другом поглављу ауторка аргументовано гради пут трансформације борбе за женска права у међународно третирање женских као људских права. У ту сврху, она приказује развој женске глобалне кампање интеграције женских у људска права и даје приказ најзначајнијих међународних докумената. Као трајни проблем савременог друштва ауторка у овом делу књиге посматра насиље у породици где поред криминолошког приказа типизираних учинилаца и жртава пружа и алтернативну статистику фреквенности насиља у породици на територији Републике Србије. Сматрајући да је лично у ствари политичко, ауторка насиље у породици третира као посебан модел контроле „који укључује физичке, сексуалне, психолошке, емотивне, економске злоупотребе разних врста“, јер насиље у породици представља репресивни механизам моћи који приватно рефлектује у јавно и положај жена у личном односу трансмитује у јавну сферу. Због тога, друго поглавље Општег дела ауторка закључује идејом *gender mainstreaming*-а као процеса који води повећању броја жена у процесима доношења одлука и који подједнако третира важност ставова и интереса оба рода.

Елаборирајући значај Осмог марта и механизме за утврђивање родне равноправности, треће и четврто поглавље Општег дела књиге ауторка посвећује борби жена за остваривање

политичких права и слободу професионалног ангажовања. На тај начин, првобитне процесе остваривања права гласа жена, са посебним освртом на Сифражетски покрет, ауторка користи као илустрацију мукотрпног пута жена у њиховом изласку из приватне у јавну арену и из невидљивог у видљиви свет. Бирајући приступ да кроз приказ релевантних историјских момената и малих победа прикаже историју жена и женских покрета, овај део књиге ауторка посвећује првобитним фемининим асоцијацијама на територији Старог континента. Посебан зачин овог дела представља историјски осврт на остваривање права гласа на територији Републике Србије и анализа ситуације у Саудијској Арабији, као једној од ретких држава 21. века која још увек женама није признала активно бирачко право. Освртом на изборни систем квота у овом делу књиге употпуњује се слика бирачког права, где се приказом развоја пасивног бирачког права на територији Републике Србије од Социјалистичке Федеративне Републике Југославије наовамо истиче процес укључивања жена у политику на територији наше земље. Важност изборних система и обраде ове материје налази се у чињеници да не погодује сваки изборни систем женама нити сваки омогућује активно учешће феминине популације у политичком животу. Из тог разлога, родно балансирано постављање изборних система и квота делује подстицајно или дискриминишуће на учешће жена. Ауторка закључује да је пропорционални систем погоднији од већинског, а кумулативно дејство партијских и законских квота један од механизма

ма родне равноправности у овој сфери јавног живота. Механизмима остваривања родне равноправности сматрају се „институције и закони којима се регулише рад институција или различите процедуре са циљем остваривања родне равноправности на државном, институционалном нивоу.“ Они су базирани на два комплементарна концепта: i) концепту равноправности полова и ii) концепту партнерства између њих. Са идејом о женама као једнаким и равноправним учесницима свих аспеката живота, ауторка у завршетку Општег дела пажњу посвећује регулативи родне равноправности на територији Европске уније, сматрајући родно сензитиван језик и родно сензитивну статистику прерогативима демократског друштва.

У Посебном делу ауторка поред конструисаног идентитета жена као разлике у односу на идентитет мушкарца уводи терцијарну идентитетску одредницу жена, као жена које су различите у односу на остале жене. Посебан део стога посвећен је категоријама феминине популације које су вишеструко дискриминисане и самим тим маргинализоване од стране целокупног друштва. Вишеструка дискриминација односи се на симултано догађање приватног и јавног занемаривања и угрожавања, израженог кроз небригу, запостављеност и директно насиље. У питању су посебно невидљиве категорије жена за које нема званичне статистике. На примеру жена са инвалидитетом, ауторка истиче непостојање јавне, социјалне бриге о овим женама, као и изостанак логистичке подршке којом би се олакшао живот жена са

инвалидитетом и нестала предрасуда о њима као сувишним члановима друштва. Друштвену интеракцију и развој посебног социјалног модела везаног за жене са инвалидитетом ауторка види као императив демократског пута Републике Србије и њеног усаглашавања са Европском стратегијом за особе са инвалидитетом за период 2010–2020. године.

Са посебном пажњом и поткрепљеношћу емпијским подацима и подацима из праксе, ауторка даље анализира проблеме старијих жена, жена проститутки, жена у затвору и лезбијки. Постављајући проблем континуираног искоришћавања старијих жена у домаћинствима, непрекидног силовања и робовања проститутки, друштвене негације лезбијки и лезбијских заједница и оспореност цивилизоване егзистенције Ромкиња, ауторка у овом делу приказује жене које су маргинализоване и у научном дискурсу Републике Србије. Са задатком стављеним пред научну јавност, она имплицира потребу за детаљнијим мултидисциплинарним приступом који ће кроз сегменте социјалне правде отворити питања социјалне, економске, медицинске и психолошке заштите вишеструко дискриминисаних жена као жртава друштвеног и државног немара.

Индиректним позивом за једнако третирање жена у спорту, уметности и жена у време кризе, ауторка завршава Посебни део и целу књигу. Са посебном осудом уврежене дихотомије на послове и подручја прикладне за жене, ауторка разликује послушност у односу на сарадњу и негира насле-

ђено схватање самосталне жене као друштвено неприлагођене. Одбацивањем поделе на „добре“ жене, односно жене мајке, домаћице и супруге и „лоше“ жене, односно пословне, креативне и амбициозне жене, истиче се захтев за индивидуализацијом јединки и негацијом стереотипа. Савремени свет, којем припада и наша држава, патријархалну слику мушкарца као заштитника и жене као жртве да би остварио демократију, закључак је дела, потребно је да замени сликом партнерства и равноправности.

Књига је написана стилем пријемчивим већем броју читалаца, обогаћена

мало или нимало познатим подацима патријархалне хијерархије, и конструктивним решењима за превазилажење логике маскулиног друштва. Књига сама јесте својеврсни метод елиминације дискриминације, јер говором о постојању дискриминације представља вид освешћивача овог социјалног проблема. Због атрактивности теме, актуелности проблема и интригантне тематике, књига је погодна и за млађе генерације које ће, ослобођене предрасуда традиционалног патријархата, моћи да буду барјактари демократскијег друштва заснованог на једнакости, а не истости.

